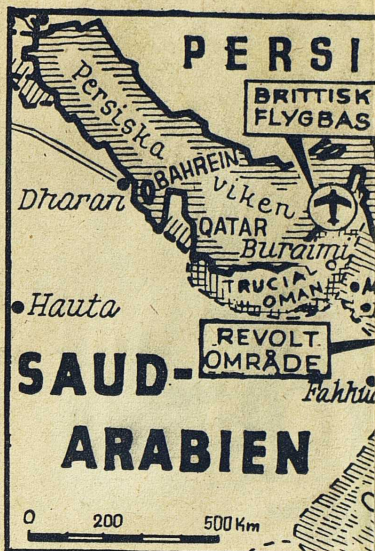

24/7

Det indiska uppror ANING T

DA LORD DALHOUSIE på våren 1856 lämnade Indien efter sju år som generalguvernör avgav han en utförlig rapport om landets utveckling och tillstånd. Han fann att läget i det stora hela var gott. Många reformer av betydelse och värde hade under de gångna åren genomförts, stora områden hade införlivats med Kompaniets väld. Sepoys hade länge haft det bra, noterade Dalhousie: "Den infödde indiske soldatens ställning har sedan lång tid varit sådan att knappast något i hans villkor kräver en förbättring." Naturligtvis var konflikter vid gränsen och lokala utbrott mot det engelska styret inom landet tänkbara. Men sådana ting "kan inte betraktas som störningar av den allmänna freden i Indien, lika litet som de slagsmål vilka dagligen kommer före i Londons polisdomstolar betraktas som tecken på ett inbördeskrig i England. Jag tror därför att jag utan förmätenhet kan påstå att jag lämnar det indiska riket i yttre och inre fred."

Denna bild kan ha förskönats av önsketänkande och självhävdelse. Men ingenting tyder på att någon utbredd oro vid denna tid fanns bland Englands militärer och tjänstemän för stämningarna i Indien. Upproret kom som en överraskning, och ryktet om de med ox- och svinfett insmorda patronerna ansågs i allmänhet vara dess egentliga orsak. Snart började man emellertid att diskutera bakgrunden, de djupare orsakerna, och många sökte bevisa att ryktet om patronerna endast var den gnista som kom krutdurken att explodera. Upproret infördes på övligt sätt som ett ofrånkomligt led i en historisk process.

Detta sökande efter mera väsentliga motiv var självfallet riktigt och givande. Men ett par allmänna reflexioner inför de många tolkningarna bör göras. Vid läsningen av skrifterna i ämnet får jag ofta intrycket att frågan om

patronerna avfärdas som mindre viktig helt enkelt därför att skribenterna finner ett uppror av detta skäl orimligt. Det finns en förklarlig tendens inom religiösa grupper att i andra sådana grupper trosföreställningar se rena galenskapen som inte kan tas riktigt allvarligt. För engelsmännen har muhammedanernas tro på svinets orenhet och hinduernas tro på kornas helighet tätt sig lika vettlös som de kristnas tro att vin och bröd under vissa betingelser förvandlas till blod och kött ter sig för andra religioner. Man har inte kunnat förstå att sådana föreställningar verkligen bestämt handlandet, och därför har andra motiv skjutits i förgrunden. Men en indisk författare som Sen — vilken visserligen också laborerar med andra orsakssammanhang — gör klart att patronfrågan kan ha varit avgörande. Att handskas med dessa patroner var

På må Från sin bas vid Persiska viken har det brittiska

en döds synd, som medförde fredslöshet i den jordiska tillvaron och evig förtappelse. Sepoys gjorde sig inte till, de var drivna av ångest då de bad de engelska officerarna om besked i patronfrågan; de svek hellre, och från deras synpunkt alldeles förnuftigt, engelsmännen än de svek sin religion.

Forskandet efter "djupare" orsaker till upproret har dragit fram många fakta och förhållanden som är av intresse och som kan ha medverkat till upproret. Men intrycket blir inte sällan att forskarna drar fram allt som kan ha framkallat missnöje utan att det kan bevisas eller ens göras troligt att vad som framhävs verkligen framkallat ett spritt missnöje, och än mindre att det varit ett bidragande motiv till upproret. Detta sammanhänger med det för hela historieskrivningen om upproret väsentliga att indiska källor är ytterligt sällsynta; de upproriska, och indierna vid denna tid över huvud, producerade inte många aktstycken, och de aktstycken som fanns har säkerligen till stor del på ett tidigt stadium förstörts. Engelska källor har därför varit forskningens grundval, det är vad engelsmän skrivit som man bygger på; den indiske historikern Sen utgår, även han, nästan genomgående från engelska dokument, statspapper, memoarer och brev.

En engelsk författare kallar upproret "en rent militär affär", en annan "ett religiöst krig", en tred-

Flykten från Delhi. Träsnitt ur Chambers "History of the Revolt in India" 1859

je "ett uppror av reaktionära intressen mot en regim som sökte att reformera gamla institutioner". Dessa karaktäristiker har ett gemensamt: man tar avstånd från tanken att här föreläggas ett nationellt indiskt uppror mot det engelska styret.

Den "militära" tolkningen torde under lång tid ha varit den förhärskande. Det var vanligt att tala om "sepoymyteriet" och att på detta sätt hävda det begränsade och speciella i vad som skett. Det har betonats att sepoys avskilda anledningar var missnöje och misstrognas gentemot det engelska styret. Indier kunde inte avancera mer än till löjtnanter eller kaptener, och deras ställning själlde: dessa fall blott gentemot indier; en engelsk sergeant var överordnad en indisk officer. Lönerna var för sepoys vida lägre än för de engelska soldaterna. Nya reglementen om uniform och värklädsel väckte irritation. Indiska regementen hade strid mot oraxis och avtal sänts till områden utanför landet, även — vilket för hinduerna var en styggelse — över vattnet till Burma. Engelska motgångar i skilda krig — Persien, Afghanistan — hade förstört tron på britternas oövervinnlighet. Detta är några av de förhållanden som påstås ha förberett upproret.

En rad religiösa orsaker har antagits i vissa fall brast engelsmännen i respekt för av religionen helgade beteendemönster. både i fråga om muhammedaner och hinduer. Kristna missionärer var vid denna tid mera verksam-

ma än förut, och även en del fanatiska officerare sökte omvända sina soldater till kristendomen. Många indier såg i olika reformer och åtgärder, såsom införandet av de nya gevären, försök att bana vägen för den främmande läran — utan tvivel med orätt.

Ostindiska kompaniet följde i stort sett den grundsats som anses ha varit betecknande för engelsk kolonialpolitik, nämligen att så litet som möjligt ingripa i de behärskade folkens vanor och förhållanden. Men under inflytandet av de utilistiska och liberala strömningar som i detta skede vann makt i England genomfördes dock ett antal reformer som, hur självfallna de än var från engelsk synpunkt, för indiernas framstod som brott mot helgade traditioner. Hit hörde vissa föga långtgående jordreformer i liberal riktning; hit hörde också försöken att trygga allas likställighet inför lagen och förbudet mot seden att bränna änkor, liksom den lag som tillät änkor att gifta om sig. Missnöje väcktes också genom den politik enligt vilken indiska furstendömen överfördes till direkt engelskt styre då den döde fursten saknade köttsliga arvingar — varigenom systemet med adoption upphävdes — eller då styrelsen var speciellt oduglig; i kungariket Oudh, som av den sistnämnda orsaken annekterades 1856, var visserligen enligt såväl indiska som engelska författare vanstyret och slöseriet

skandalösa, men likväl reagerade en stor del av befolkningen mot annexionen.

I vad mån dessa och andra åtgärder varit drivkrafter i upprorsrörelsen är, som redan antytts, knappast möjligt att utreda. Säkert är att den engelska litteraturen under senare år alltmer betonat att även en känsla av samhörighet och sammanhållning indier emellan, en sprande nationalkänsla, haft betydelse. Indien som helhet som enhet, var, säger man, inte något begrepp för mer än kanske ett fåtal intellektuella, men inom några regioner, främst Oudh, framträdde ett slags lokal nationalism. Och härtill kom att engelsmännens styre framkallade ovilja därför att det innebar en privilegierad ställning för de vita och mer eller mindre öppet utgick från den vita rasens överlägsenhet. Indier fick inte annat än lägre tjänster med låg betalning, de umgicks inte på jämställd fot med de vita, en reell segregation var genomförd på hotell, i klubbar, på järnvägar. Några iakttagelser av Times korrespondent Russell tecknar situationen med skärpa — och kanske med överdrift. "Min hudfärg är mitt pass — en garanti för min rang. I Indien tillhör jag utan vidare den styrande klassen — jag är en aristokrat på grund av min örr — en lord, en varrelse som ager särskilda företräden och står över statens ordinarie lagar." "Vid intet tillfälle går en vänlig blick till den vite mannens vagn. Ack, detta ögonens språk. Vem kan tvivla på dess innebörd, vem kan undgå att tolka det? Det är genom detta

allena som jag har lärt mig att vår ras inte alltid ens är fruktad och att den är illa sedd av alla."

Den indiska historieskrivningen tycks ha utvecklats sig i motsatt riktning, från teorier om ett nationellt uppror till ett vidare och oklarare perspektiv. För några årtionden sedan, under självständighetskampen, förklarades i en rad av den engelska regeringen förbjudna böcker att upproret varit "ett krig för oberoende", "ett befrielsekrig". Då Nehru under andra världskriget skrev sin bok "Discovery of India" framförde han en mindre extrem tolkning; i kapitlet om upproret förmärks ett vacklande mellan en nationell och en mera kritisk linje. Upproret var, skriver Nehru, "väsentligen ett feodalt utbrott, lett av feodala chefer och deras anhängare och understött av en utbredd främlingsfientlighet" "Den nationella känsla som kunde ha knutit Indiens folk samman fanns inte. Nationalism av modern typ hörde framtiden till." Men samtidigt är framställningen präglad av sympati för upproret som en potentiellt nationell rörelse, och de indiska furstar som hjälpte engelsmännen kallas quislingar, en påtaglig anakronism.

Den nuvarande undervisningsministern A K Azad har skrivit ett förord till Sens nyligen på regeringens uppdrag utgivna arbete om upproret. Azad hävdar, synes det, starkare än Sen före-

komsten av en nationell känsla vid denna tid, men han betonar att religiösa motiv var av stor betydelse och att de ledande gestalterna i regel bestämdes av rent personliga intressen. Att muhammedaner och hinduer kunde samverka visar, enligt Azad, att klyftan mellan dessa grupper då inte var så djup som den senare blivit; det är engelsmännen som efter upproret uppammat den religiösa motsättningen. Denna framställning, som i anslutning till indisk uppfattning vill skjuta skulden för uppdelningen i Pakistan och Indien på England, är utan tvivel alltför schematisk; Sen klarlägger att konflikter mellan muhammedaner och hinduer spelade en stor roll under upproret, och för övrigt var ju flertalet inom de båda religionsgrupperna likgiltiga eller engagerade på engelsk sida.

Sen framhåller att överallt endast en minoritet tagit aktiv del i ett uppror och att majoriteten förblivit passiv; då en klar majoritet sympatiserar med upprorets syften kan upproret likväl kallas nationellt. Men denna situation förelåg inte i Indien. "Utanför Oudh och Shahabad finns intet bevis för den allmänna sympati som skulle ha givit myteriet värdigheten av ett nationellt krig." I det följande förklarar Sen att "vad som började som en strid för religioner slutade som ett krig för oberoende, ty det är intet tvivel om att rebellerna önskade bli av med den främmande styrelsen och återupprätta den gamla ordningen". Någon känsla för politisk eller personlig frihet fanns inte bakom upproret. Tvärtom,

"myteriets ledare skulle ha vridit klockan tillbaka, de skulle ha likviderat de nya reformerna och ha återvänt till den gamla goda tiden, då en vanlig medborgare inte kunde vänta samma behandling av lagen som en adelsman, då statarna var beroende av godsägarnas godtycke och då stöld bestraffades med stympning. Kort sagt, de eftersträfvade en kontrarevolution."

Så när som på en och annan formulering är indierna Sens syn på upproret densamma som de moderna engelska historikernas, exempelvis J M White i den korta sammanfattningen i "History Today", publicerad samtidigt som Sens stora arbete.

I äldre arbeten påstås ofta med bestämdhet att upproret var förberett, att myterierna utbröt ungefär samtidigt därför att en gemensam plan förelåg. Till bevisningen har hört att vissa kakor (chapatis) skulle ha sänts kring på våren 1857 som en signal för upproret. Det har också påståtts att utländska agenter (ryssar, perser, afganer) i samförstånd med Nana sahib och andra indiska dignitärer skulle ha lett planeringen av myterierna.

Sens undersökning gör rent hus med dessa hypoteser. De mystiska kakorna kan inte ha haft med saken att göra; i den mån de sändes kring tolkades de på annat sätt, som varningar mot sjukdom eller som medel att framkalla sjukdom. De utländska agenterna är likaledes en mystifikation. Allt talar för att myterierna kom spontant, även om självfallet ryktet om myterier och regementsupplösningar framkallade nya myterier. Detta förhållande talar för uppfattningen att frågan om patronerna varit en avgörande faktor.

HERBERT TINGSTEN

Den första artikeln i Herbert Tingstens serie om det indiska upproret var införd 21 juli.